

Petr HONČ, *Spojenci i rivalové. Církev a stát v době platnosti solní smlouvy (1630–1782)*, Praha, Argo, 2021, 143 s., ISBN 978-80-257-3594-7

Na sklonku roku 2021 vydalo nakladatelství Argo již 80. svazek ediční řady *Každodenní život*. Kniha nese název *Spojenci i rivalové* a vyšla z pera Petra Honče, výzkumného pracovníka Univerzity Hradec Králové a přednosta Ústavu jazyků 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Autorův badatelský zájem lze vyčíst z podtitulu práce: téma mapování vzniku a vývoje správy solní pokladny (*cassa salis*) a jejích institucionálních vazeb naznačuje, že raný novověk je v monografii nahlížen především z pozice historika dějin církevních a hospodářských. Jak však v předmluvě konstatuje Tomáš Petráček, Hončova knižní prvotina zasahuje též do dějin státu, práva, mentalit či do mikrohistorie.

Ve snaze vtisknout komplexně zpracovávanému tématu strukturu se autor rozhodl rozdělit práci do čtyř dále diferencovaných oddílů. První z nich nese znaky úvodní kapitoly. Honč vzpomínkou na složitá jednání o církevních restitucích poukazuje na aktuálnost tématu své monografie; objasňuje a argumenty opatřuje svůj badatelský přístup a seznamuje čtenáře s dosavadním — a jak vyplývá z uvedeného přehledu — velmi chabým výzkumem problematiky. Když shrnuje a kriticky hodnotí dosavadní literaturu, zjišťuje, že je ve své většině zastaralá, tendenční, zavádějící či se tématu věnuje jen okrajově. Tím je zároveň vysvětleno zakotvení práce v množství komentovaného pramenného materiálu (vytěžen byl mimo jiné archiv Kongregace pro šíření víry, Apoštolský archiv ve Vatikánu nebo Rakouský státní archiv). Je třeba vyzdvihnout, že citace a překlady pramenů samotný text nezatěžují; veškeré odkazy jsou seřazeny dle oddílů v bohatém poznámkovém aparátu na konci knihy. Spolu s charakteristikou užití metodologie předchází vlastnímu bádání i dvě kratší stati sloužící k prvotnímu obeznámení se záležitostmi *cassa salis*: první pojednává o hlavních aktérech spojených se solní pokladnou (se zvláštním důrazem na dějiny a fungování Kongregace pro šíření víry), druhá ozřejmuje postavení soli coby významné komodity habsburské hospodářské politiky spolu s počátky úvah o státním solném monopolu a o využití solné daně jako náhrady za zcizený církevní majetek.

Druhý oddíl navazuje na předchozí svým tematickým zaměřením na hmotné zabezpečení katolické církve v českých zemích. Věnuje se zacházení s církevními statky od 14. století do doby pobělohorské. Na tomto místě je však nutno podotknout, že období vlády Karla IV. zde plní takřka výhradně úlohu pouhého kontrastního prvku vůči sekularizačním procesům následujících staletí. Ač je zjevné, že zmíněný historický nástin není těžištěm kapitoly, jeho zkratkovitost nastoluje otázky, které by si žádaly zodpovězení (kupříkladu když autor hovoří o postupném nárůstu církevního majetku v 16. století, bylo by možná vhodné exkurzem rozpracovat otázku církevních příjmů apod.). Detailně jsou naproti tomu popsány problémy s finančním zajištěním znovuobsazeného pražského arcibiskupství i restituční úsilí katolické církve po bělohorské bitvě a jeho výsledky, stejně jako hledání dalších možností kompenzace, ze kterých vzešla roku 1630 solní smlouva. Na základě oficiálních dokumentů i soukromé korespondence aktérů jednání rekonstruuje Honč obtížné hledání kompromisu mezi Římem, Vídní a Prahou, zjišťuje odpor, na který narážela myšlenka solní pokladny u předních českých klášterních institucí, popisuje proces ratifikace

solní smlouvy a upozorňuje i na snahy o zpochybnění její platnosti. Za velmi zajímavou a přínosnou považuji zejména právněhistorickou analýzu konkordátu — jen zamrzí, že text smlouvy samé není alespoň součástí přílohy.

Třetí oddíl věnuje autor správě solní pokladny od jejího vzniku v roce 1630 do první apoštolské vizitace v roce 1710, oddíl čtvrtý pak referuje o solní pokladně a z ní vydělené pokladně farářské (*cassa parochorum*) do jejich definitivního vynětí z církevní správy v roce 1782. Oba posledně jmenované celky jsou členěné do podkapitol vymezených na základě trvání episkopátů pražských arcibiskupů. Až v rámci těchto drobných celků je pak tematicky rozebrána soudobá situace solní pokladny coby církevní instituce i finančního orgánu.

Ariadninou nití Hončova textu jsou vztahy pokladny k Římu a habsburské monarchii (svazující domácí katolickou církev do sobě stále podřízenějšího postavení), pod vlivem událostí vynořující se a znovu do pozadí ustupující snahy o založení nových biskupství a pravidelné výdaje pokladny, směřující mimo jiné k obnovení farní sítě. Základní linie výkladu, graduující na posledních stranách začleněním pokladen do náboženského fondu a tázáním se po jejich dalších osudech, je však obohacena o případové sondy. Ty ilustrují obtížné nebo jinak mimořádné situace, s nimiž se solní pokladna musela vyrovnávat, a které ve svých důsledcích odkrývají i fungování raně novověké společnosti — od války a jejích důsledků až po vztah církevních prelátů k sebevrahům (jak ukazuje autor na příkladu Harrachova oblíbeného správce pokladny, který — coby odhalený defraudant — dobrovolně ukončil svůj život).

Zde si nicméně dovoluji drobnou výtku. Chronologické řazení výkladu dle posloupnosti episkopátů (které se jeví být logickými mezníky) je přístupem, který autor obhajoval už v metodologickém úvodu práce. Vzhledem k detailnosti výkladu, délce sledovaného období, příběhovým intermezzům i množství použitých ilustrativních příkladů však čtenář může občas ztrácet vědomí souvislosti — což je u stěžejní části práce na škodu. Osobně bych proto dala přednost uživatelsky přívětivějšímu, tematicky uspořádanému pojednání, jež by rozvíjelo (a třeba i z hlediska vývoje popisovalo) jednotlivé aspekty solní pokladny: její vztah ke státu, kontakt pokladny s Kongregací, farářskou pokladnu a její roli při obnově farní sítě, organizaci správy instituce s přihlédnutím k roli arcibiskupa, výdaje solní pokladny, typy žádostí o její podporu a další.

Přes uvedenou drobnou výtku nemohu práci Petra Honče než vřele doporučit. Součástí díla je i příloha s autorovým přehledným grafickým a tabulkovým znázorněním příjmů solní pokladny, bohatý soupis pramenů, seznam relevantní domácí i zahraniční literatury, sumář, jmenný rejstřík i (byť snad skromná a zdrojově poněkud nesourodá) obrazová dokumentace. A obsahový přínos monografie, spočívající v komplexní a precizní analýze problematiky, činí ve spojení s živým jazykem výkladu, prozrazujícím sečtělou a lingvistickou erudici, z rozšířené dizertační práce důstojný příspěvek k poznání (nejen církevně-hospodářských) dějin raného novověku.